

סימן קצח

חציצה בטבילה מדאורייתא ומדרבנן

ספרא – "כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר" - מה ביאת שמשו כולו כאחד אף ביאתו במים כולו כאחד (בבת אחת וללא חציצה).

נדה סז: – אמר ר' יצחק דבר תורה רובו המקפיד עליו חוצץ רובו ואינו מקפיד עליו אינו חוצץ וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד וגזרו על מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד ולגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד היא גופה גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה.¹

האם הגמרא הנ"ל עוסקת רק בשערו או גם בבשרו?

רש"י: רק בשערו, אבל בבשרו אפילו מיעוט שאינו מקפיד חוצץ.

ר"ת, רא"ש, רמב"ם: גם בבשרו. [מיעוט שאינו מקפיד אינו חוצץ] **וכ"מ בשו"ע א**

הגדרת רוב הגוף

רמב"ם: החציצה פוסלת רק אם היא מצויה על רוב הגוף והשיער גם יחד. [שיערו של אדם כגופו הוא חשוב לענין טבילה ואינו כגוף בפני עצמו, וע"כ אין דנים ברוב השיער בפני עצמו אלא יחד עם כל הגוף, וע"כ אע"פ שכל שיער ראשו קשור נימא נימא בפני עצמה אם אינו מקפיד עליו עלתה לו טבילה אא"כ נצטרף לחוצץ אחר על גופו ונמצא הכל ביחד רוב גופן]

הגאונים ורוב הראשונים: הגוף והשיער נחשבים לשני גופים שונים. [חציצה על רוב הגוף נחשבת לחציצה אפילו אם היא אינה נוגעת בשיער כלל, וכן חציצה על רוב השיער נחשבת לחציצה אפילו אם הגוף נוגע כולו במים ללא חציצה], (וכתב הר"ן דמקור שיטת הגאונים הוא דאית לן תרי קראי חד לשערו וחד לבשרו וע"כ כל חד וחד באפי נפשיה הוא).

המאירי: כל איבר ואיבר נמדד בפני עצמו, וחציצה המצויה על רובו של איבר מסויים – פוסלת את הטבילה כולה.

¹ ויש מי שאומר שרובו שאינו מקפיד עליו, מכיון שחוצץ מדרבנן, אז למעשה האדם מקפיד לא לטבול כך, ולכן הוי חציצה מדאורייתא (כי זה נהפך לרובו המקפיד עליו), ויש חולקים.

גדר הקפדה

- **ראב"ד, רא"ש, ר"ן, טור** : אפילו אינה מקפדת עליו עתה בשעת טבילה, כיון שדרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו נקרא הקפדה וחוצץ. **וכ"פ שו"ע א**

ט"ז : ביאור הלשון הוא דרך בני אדם להקפיד על זה אע"פ שאין רוב בני אדם מקפידין רק קצתן וזו האשה רגילה להקפיד גם כן על זה **בפעמים אחרות** רק שעכשיו אינה מקפדת.

- **רשב"א, רבינו ירוחם, טור** : אפילו אינה מקפדת עליו לעולם כיון שדרך רוב בני אדם להקפיד בכך נקרא הקפדה וחוצץ, והיינו דבטלה דעתה אצל כל אדם דאלי"כ נתת דבריך לשיעורין. **וכ"פ שו"ע א**

רמב"ם – הבי"י כתב דיש לדון בדעתו דמשמע מדבריו דלא תלה הדבר אלא בקפידתה של זו ואם אינה מקפדת אע"פ שדרך שאר נשים להקפיד לא נקרא הקפדה ואינו חוצץ דבתר דידה אזלינן בין להקל בין להחמיר וסיים דצ"ע.

- אם רובן אינן מקפידות וזו מקפדת:

רמב"ם, טור, מרדכי, דרכ"מ : נקרא הקפדה וחוצץ. **וכ"פ ב"ח, ש"ד, ט"ז**
רשב"א : אינו נקרא הקפדה ואינו חוצץ.
הב"י נסתפק בדין זה.

[ויוצא דיש כאן (בשני הדינים האחרונים) 3 שיטות : שיטת **הרשב"א** דלעולם אזלינן בתר דרך רוב נשים בין להקל בין להחמיר, ושיטת **הרמב"ם** דלעולם אזלינן בתר דידה בין להקל בין להחמיר, ושיטת **הטור** דהחמיר לשני הצדדים דאזלינן גם בתר דרך רוב נשים וגם בתר דידה לחומרא]

רמ"א א"ע"פ הגש"ד : לכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינן חוצצין גזירה אטו דברים החוצצין.

חציצה בדבר שאינו מהודק ונכנסים בו מים

שבת נו.

בעא מיניה רב כהנא מרב: תיכי חלילתא מאי? אייל אריג קאמרת כל שהוא אריג לא גזרו. איתמר נמי אמר רב הונא בריה דרב יהושע כל שהוא אריג לא גזרו (לצאת בו בשבת דלענין חציצה לא חייץ דלא מצי לאהדוקי שפיר).

ואיכא דאמרי אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינא לאחוותי דלא קפדן עלייהו וליטלן מראשן כשהן רוחצות בחמין אלמא עיילי בהו מיא שפיר אפילו להנאת רחיצה).

מאי איכא בין הך לישנא ובין הך לישנא איכא בינייהו דטניפן להך לישנא דאמר כל שהוא אריג לא גזרו הני נמי ארוג ולהך לישנא דאמרת משום קפידא כיון דטניפא מקפד קפדא עלייהו. ופסקו הטור ועוד כלישנא בתרא.

ביאור לישנא בתרא:

רש"י: החומרא היא לא לענין דין חציצה דטבילה אלא רק לענין הוצאה בשבת, והיינו דהך קפידא הכוונה היא דכיון דטניפן יורידו התיכי לפני הטבילה, ואע"ג דחציצה לא הוי דהא עיילי בהו מיא כיון דשקלו להו משום טינוף אתו לאיתויינהו ואסור לצאת בהם בשבת. ← **ויוצא דאם לא מיהדק ועיילו בהו מיא לעולם אינו חציצה.**

רבותיו של רש"י: החומרא היא גם לענין דין חציצה דטבילה, והיינו דהך קפידא הכוונה היא לענין דין הקפדה דטבילה דכיון דטניפן קפדי עלייהו והוי מיעוט ומקפיד דחוצץ. ← **ויוצא דאף בלא מיהדק ועיילו בהו מיא – אם הוא רוב או מקפיד הוי חציצה.**

פסיקת ההלכה:

שו"ע – משמע שפסק **כרש"י** (כיון שלא הזכיר דין זה).

פרישה, דרישה – פסק **כרש"י**.

טור, רמ"א ד – פסקו **כרבותיו של רש"י**. [ולכן פסק הרמ"א, דחוטי שער (שאינם מהודקים ולכן אינם חוצצים) – אם היו מוזהבות חוצצין דמקפדת עליהם שלא תטנפם, וכן אם היו מטונפים תחלה מקפדת עליהם שלא תתלכך מהן במים וחוצצין]

סד"ט – כתב שהרמ"א **בהלכות שבת** כתב דברים הסותרים למה שכתב כאן, וגם דעת הרמב"ם **והרשב"א** (שלא הזכירו דין זה כלל) כשיטת רש"י (וכ"כ בב"י לגבי הרמב"ם), **ולכן הכריע** דהיכא דאיכא עוד צד להקל יש להקל אם הם רפויים אע"ג דקפדי עליה – דלא חייצי כרש"י, דהא כל עיקר איסורו אינו אלא מדבריהם דמדאורייתא רובו ומקפיד בעינן.

לבושי שרד – הכריע דהעיקר כרש"י, ולא גזרינן רפויין אטו שאין רפויין אלא במקום שמצינו בו כגון אחזה חברתה וכן בנזמי האוזן כיון דטריחא לה להסירן אבל בשאר דוכתי לא גזרינן, ומ"מ סיים דמאחר ויש מי שמחמיר בכל הרפויין להסירם **יש לנהוג לכתחילה להחמיר בכלם ולהסירם** אבל אם כבר טבלה ודאי דאין להחמיר כלל.

בנוגע לשיטת רבותיו של רש"י:

קשה על שיטת רבותיו של רש"י מהדין שבסעיף ה, דמבואר דבב' שערות או יותר אין חוצץ אף במקפיד או רוב משום דלא מיהדק, **ותירץ סד"ט דדוקא בדבר שאינו מגופה** (כמו המבואר בסעיפים ג-ד) אמרינן במקפיד או רוב דחוצץ אף אי עיילי מיא משא"כ שערות דעצמה דהוה גופה אין מקום לומר שחוצץ אלא אי לא עיילי מיא.

עוד קשה על שיטת רבותיו של רש"י מהדין דסעיף כג - דהשירים והנזמים והטבעות אם הם רפויים לא חייצי ואמאי דאע"ג דעיילי מיא תחותייהו מ"מ הא קפדה עלה להסירם בשעת לישה, וכן מהדין דסעיף מו - דנדה שטבלה בבגדיה מותרת לבעלה דאע"ג דמיירי בבגדים רחבים וכמ"ש הש"ך שם מ"מ הא קפדה עליה להסירן בשעת רחיצה וגם רוב בני אדם קפדי עלייהו להסירן גם בשעת טבילה ואמאי לא חייצי, **ותירץ סד"ט בדוחק דס"ל לדעה זו דמדאורייתא ליכא חציצה אלא במידי דמיהדק אלא שחכמים גזרו אף במידי דלא מיהדק, והם אמרו דדוקא בקפידא שהוא בשעת טבילה הוא דמעכב אע"ג דאיהי לא קפדה מ"מ כיון דרוב בני אדם קפדי חייץ, משו"ה ל"ק מהא דהשירים והנזמים דסעיף כג דהתם כיון דרפויים הם ולא קפדי בשעת טבילה אלא בשעת לישה לא חייצי, וכן הא דסעיף מו צ"ל דמיירי בבגדים הגרועים ופחותים דלא קפדי עליהן בשעת טבילה, וסיים דצ"ע.**

חציצת חץ או קוץ התחוב בבשר

משנה מקוואות – חץ שהוא תחוב באדם :

בזמן שהוא נראה - חוצץ, ואם אינו נראה - טובל ואוכל בתרומתו.

תוספתא – הנכנס לו חץ ביריכו: רבי אומר אינו חוצץ, וחכ"א ה"ז חוצץ. בד"א בשל מתכת אבל בשל עץ ה"ז חוצץ, ואם קרם עליו העור מלמעלה הכל מודים שאינו חוצץ.

רא"ש, רבינו ירוחם, טור: דין קוץ כדיון חץ.

כתב הב"י דיש שתי אפשרויות לפרש את התוספתא:

אפשרות ראשונה – התוספתא מייירי **בחץ שאינו נראה**, ויוצא דאפילו באינו נראה גזרו חכמים אטו נראה ואסרו בין מתכת ובין עץ, ורבי לא גזר במתכת אלא רק בעץ (וכתב הב"י דהרמב"ם והרא"ש ורבינו ירוחם מפרשים כן התוספתא, והש"ך חולק דגם הרמב"ם והרא"ש ורבינו ירוחם מפרשים התוספתא בחץ נראה, ועוד כתב הב"י דלפ"י זה המשנה היא כיחידאה כרבי, והש"ך הקשה עליו דלפירוש זה כרבי נמי לא אתיא דהא רבי מודה דבשל עץ חוצץ ומתניתין לא מפלגה בין של עץ או מתכת, וע"כ הש"ך דחה פירוש זה לגמרי).

אפשרות שניה – התוספתא מייירי **בחץ נראה**, ויוצא דהמשנה היא כחכמים שלא חילקו בין עץ למתכת ובשניהם חוצץ.

וכ"פ מרדכי, סמ"ג, סה"ת - וכ"פ הש"ך

וכתב הב"י 3 פירושים בזה:

1. דמדובר בתוספתא **כשהחץ משוקע בבשר** וזה נקרא חץ הנראה, וסברי רבנן דכל שהוא נראה אע"פ שהוא משוקע גזרו בו גזירה אטו כשאינו משוקע ורבי לא גזר, וכשקרם עליו עור מלמעלה אע"פ שאלולי העור היה נראה לא גזרו ביה רבנן.
2. דמדובר בתוספתא **כשהחץ שוה לבשר** וזה נקרא חץ הנראה [וכ"פ הש"ך], וסברי רבנן דא"א שלא יהיה מקצתו על הבשר ורבי סבר כיון שאינו בולט אין מקצתו על הבשר, ואם קרם עליו עור מלמעלה מודו רבנן דאינו חוצץ דכיון שקרם עור מלמעלה אין מקפידין להוציאו והוי מיעוט שאינו מקפיד עליו ואינו חוצץ.
3. דמדובר בתוספתא **כשהחץ בולט לחוץ** וזה נקרא חץ הנראה, ודחה הב"י פירוש זה דא"כ מ"ט דמ"ד אינו חוצץ.

שו"ע יא העתיק את לשון המשנה

(חץ או קוץ התחוב בבשר: אם נראה מבחוץ – חוצץ, ואם אינו נראה – אינו חוצץ)

ש"ך: ומה שלא כתבו הרמב"ם והרא"ש ורבינו ירוחם והשו"ע דאם קרם עליה קרם של בשר דאינו חוצץ, דהוא פשיטא דאם אינו נראה מבחוץ אינו חוצץ כ"ש דקרם עליה אינו חוצץ.

שו"ע יט – אם יש לה נפח על מקום הצפורן ואינה יכולה לא לחתוך ולא לחטט – אם נפוחה כ"כ שאין הטיט שתחת הצפורן נראה – אינו חוצץ. [ב"י: דין זה נלמד מחץ]

לפלוף שבעין

משנה מקוואות – ט/ב: לפלוף שחוץ לעין - חוצץ.
ט/ד: לפלוף שבעין [- אינו חוצץ].

נדה סז. – אמר מר עוקבא: לפלוף שבעין – לח - אינו חוצץ, יבש - חוצץ.

שיטות הראשונים

תוס', רמב"ם ע"פ ב"י: דברי מר עוקבא מוסבים על לפלוף שבעין [וא"כ לפלוף שחוץ לעין אפילו לח – חוצץ].

רא"ש: דברי מר עוקבא מוסבים על לפלוף שחוץ לעין [וא"כ לפלוף שבעין אפילו יבש אינו חוצץ].

סמ"ג: דברי מר עוקבא מקבילים ושווים לדברי המשנה [שחוץ לעין סתמו יבש, ושבעין סתמו לח].

רמב"ם ע"פ הטור: חילק על שבתוך העין בין בתוך ג' ימים ולאחר ג' ימים, ושחוץ לעין חוצץ אפילו תוך ג' ימים.

פסיקת ההלכה

שו"ע ז הביא רק את דעת התוס'.

הב"ח פסק לחומרא כסברת הרמב"ם ע"פ הטור + סברת התוס' [וא"כ רק בתוך העין והוא לח ובתוך ג' ימים - אינו חוצץ].

דע"א: לפלוף יבש שבתוך החוטם לא חוצץ.

האם החציצה היא רק לטהרות או גם לבעלה?

ר"ת, רשב"א, ראב"ד, רמב"ם ועוד גורסים ב-סז. (בהמשך הגמרא) "ולית הלכתא ככל הנני שמעתתא" [וי"ג עוד: "דלא איתמר אלא לטהרות"] – וא"כ חציצה זו (דסעיפים ז-ח-ט) אינה אלא לטהרות אבל לא לבעלה.

ותמה הש"ך על השו"ע שלא הזכיר דעתם, ופסק הש"ך דאם יכולה לטבול שנית תחמיר, ואם לא אז יש לסמוך על כל הראשונים האלו [ואף השו"ע הביא סברתם בסעיפים לה ו-לט].

רש"י לא גרס זאת – וא"כ החציצה אף לבעלה.

יראים וסמ"ג כתבו דאף לגורסים זאת מ"מ צריך להיזהר לבעלה לכתחילה.

דברי השי"ך שבסוף
העמוד הקודם שייכים
גם לסעיפים אלו

שו"ע ח: כחול שבעין - אינו חוצץ, ושחוף לעין - חוצץ. ואם היתה פותחת ועוצמת עיניה תדיר, אף שחוף לעין אינו חוצץ.

שו"ע ט: דם יבש שעל המכה - חוצץ. וריר שבתוכה - אינו חוצץ. יצא הריר מתוכה - כל תוך ג' ימים לח הוא ואינו חוצץ, לאחר מכאן, יבש הוא וחוצץ. לפיכך אשה בעלת חטטים צריכה לחוף במים עד שיתרככו.
[ע"פ נדה סז. - הני ריבדא דכוסילתא עד ג' ימים וכו']

שו"ע טז: דם שנסרך בבשר, אפילו לח, חוצץ.

שו"ע טו: הדיו, החלב והדבש והדם, שרף התאנה ושרף התות ושרף החרוב ושרף השקמה - יבשים, חוצצין; לחים, אינם חוצצין (**רמ"א יד**): מיהו אם היא מקפדת אפילו בדבר לח (חוצץ). ושאר כל השרפים - אפילו לחים, חוצצין.

חציצה בצבע שצובעות הנשים ובלכלוך שדרכו בכך

שו"ע יז (ע"פ רא"ש, רשב"א, רבינו ירוחם):

צבע שצובעות הנשים על פניהן וידיהן ושער ראשן, אינו חוצץ.

[והטעם: (א) כי הוא נוי להם ואינן מקפידות אלא אדרבה עשאוהו במתכוין וחוזרות ומחדשות אותו תמיד. (ב) דהרי הוא כגופו של שער וכדו' וכמו בבגד צבוע שאין הצבע כדבר נוסף אלא כגוף הבגד, שהרי מצינו טבילה לפרוכת אע"פ שיש בו תכלת וארגמן ותולעת שני. (ג) דאין ממשו של צבע על השער והידיים אלא מראיתו של צבע, ואינו דומה לכתב שחוצץ דהתם ממשות הדיו בכתב, וכן אינו דומה לכחול שחוף לעין שחוצץ (=סעיף ח') כיון שבכחול יש בו ממש לחוצץ.]

וכן מי שהוא צבע וידיו צבועות, אינו חוצץ.

[מהטעם דאין זה ממשו של צבע ועוד שכל שמלאכתה בכך אינה מקפדת² (וכדאמרין בזבחים צח: רב על בגדו חוצץ ואם מוכר רבב הוא אינו חוצץ).]

רמ"א: וכן מי שאומנתו להיות שוחט או קצב וידיו תמיד מלוכלכות בדם, אינו חוצץ, שרוב בני אומנות זו אינן מקפידים.

² ואין להקשות אמאי אינו חוצץ הא כל שאחרים מקפידים אף אם הוא אינו מקפיד חוצץ, דשאני הכא דאם היה לאחרים ג"כ הך אומנות ג"כ לא היו מקפידים - ב"י.

חציצה בציפורניים

מרדכי בשם ראבי"ה בשם הגאונים: דוקא בצק שתחת הציפורן חוצץ, אבל הציפורן עצמה אינה חוצצת, ואפילו אם היתה גדולה ועומדת ליחתך ופורחת ועוברת מכנגד הבשר אינה חוצצת, וטעמא משום דהציפורן הוי מגוף האדם (ואף שעומד ליחתך אינו חוצץ כמו שערות ראשה דאע"פ שעומדין ליקצץ אין חוצצין).

רשב"א, רא"ש, ר"ן, רבינו ירוחם, סמ"ג, סה"ת: נהגו הנשים ליטול ציפורניהם קודם טבילה מפני חששא של טיט ובצק שלא יהא תחת הציפורניים דבר חוצץ (לפי שאינן יכולות לכיין מה נקרא כנגד הבשר או שלא כנגדו).

תוס', הגש"ד: אם שכחה ולא נטלה ציפורניה קודם טבילתה אינו חוצץ רק שלא יהיה בתוכן טיט, ומ"מ טוב להחמיר ותטבול פעם שניה משום דא"א שלא יהיה בתוכן טיט.

ראב"ן, ב"ח בשם איכא מ"ד: אם הציפורן עומדת ליקצץ היא חוצצת כבר עכשיו (ולכן צריכה לחתוך ציפורני ידיה ורגליה), ולא דמי לשערות הראש דאע"פ שעומדין ליקצץ אין חוצצין דרוב נשים אין דרכן לקצצן משא"כ ציפורנים דכולם קוצצים אותן.

שו"ע – בסעיף כ פסק כשיטת הגאונים, ובסעיף יח הביא את דברי רשב"א, רא"ש, ר"ן וכו'.

רמ"א כ – ומאחר דכבר נהגו ליטול הציפורניים אפילו אם צפורן אחת נשאר בידה וטבלה צריכה טבילה אחרת. ← **הש"ך ביאר בהתחלה** דהרמ"א פסק כהגש"ד, אך אח"כ **כתב** שהרמ"א פסק כראב"ן.

ש"ך: היכא דאפשר לה לחזור ולטבול אפילו לא מצאה עד למחר יש לה לחזור ולטבול [ומתבסס על ראב"ן, ב"ח והבנתו ברמ"א], אבל היכא דלא אפשר אין להחמיר כיון שעבר הלילה.

מהר"ם מלובלין, ט"ז פסקו דצריכה טבילה מחומרא ולא מדינא [וכתבו שלא החמירו אלא כשנמצא ששכחה צפורן אחת מיד אחר הטבילה קודם שלנה עם בעלה, אבל אם לא מצאה עד למחר אין ראוי להחמיר שלא תוציא לעז על בעילתה, ואפילו אם לא נזקקה לבעלה אותו לילה הדבר מכוון וא"צ טבילה אחרת אם לא נמצא שום לכלוך תחתיו].

ט"ז: ולכן אם אירע טבילתה בשבת או ביו"ט ושכחה ליטול הציפורניים, לא תאמר לעכו"ם אלא רק תנקר היטב בטיט שתחת הציפורן, דכיון שאין מצוה גמורה בנטילת הציפורניים למה נבטל בזה שבות דאמירה לעכו"ם. **ונקה"כ** חולק (בהתאם לשיטתו לעיל) וסובר שתאמר לעכו"ם שיטול הציפורן בידי או בשיניו, ואף בכלי היה נראה להתיר.

- **זרכי טהרה**: נשים שמגדלות את ציפורניהן לנוי, או לצורך מלאכתן, לכתחילה צריכות לגזורן, ובדיעבד אינן חוצצות.
- **פת"ש**: בציפורני הרגליים יש להקל, שברגלים אין דרכן של הנשים להקפיד.
- **שו"ע יח**: צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר חוצץ, כנגד הבשר אינו חוצץ. ובצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר חוצץ.

חציצה בתכשיטים ותחבושות

המקור לדין זה הוא בתוספתא.

שיטת הב"י

כל הראשונים סוברים דהשירים והנזמים והטבעות והקטלאות ואגד שעל המכה וקשקשים שעל השבר: **אם הם רפויים - אינם חוצצים**, ואם הם מהודקים – הם כן חוצצים. ←

ט"ז ע"פ ראב"ד - וקשה מדוע אם הם מהודקים הם חוצצים, והרי זהו מיעוט שאינו מקפיד (שהרי הטבעת היא נוי לה וכדו'), וי"ל לפי שמקפדת להסירו בשעת לישא.

שיטת הב"ח

יש בזה מחלוקת ראשונים:

ר"ש, רא"ש, רשב"א, סמ"ג סוברים דאגד שעל המכה וקשקשים שעל השבר לא נישנו בתוספתא אלא לענין טומאה ולא לענין חציצה, דלענין חציצה באגד וקשקשין אפילו רפויין חוצצין דלא עיילי בהו מיא שפיר אפילו רפויין. **וכ"פ ב"ח וש"ך**
רמב"ם סובר שגם אגד וקשקשין נישנו בתוספתא לענין חציצה, ולכן **אם הם רפויים - אינם חוצצים**, ואם הם מהודקים – הם כן חוצצים.

[**רמ"א ע"פ הגש"ד**: לכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינן חוצצין גזירה אטו דברים החוצצין.]

- **טבעת רפויה**: פת"ש: **י"א** דהלכה כמ"ש בשו"ע כג דבשירים ונזמים לא גזרינן אטו אינו רפוי, וי"א דחוצץ אפילו בדיעבד, רק דאם שמשה כבר אחר הטבילה בטבעת רפויה אין צריכה טבילה אחרת, וי"א דאפילו אם עברה לילה אחד יש להחמיר להצריכה טבילה אחרת [ורק אם היה רפוי הרבה יש להקל], **והסד"ט** הכריע דלכתחילה יש ליזהר אבל בדיעבד עלתה לה טבילה.
- **הביא בפת"ש** דאשה שאין דרכה ללוש בעצמה יש סברא לומר דאין הטבעת שעל ידה חוצצת אפילו מיהדק טובא כיון דהיא לא מקפידה בשום פעם, וכן טבעת באנשים (אם לא בטבעת שיש בו אבן טוב), ומ"מ אין להקל כיון דבשו"ע סתם דטבעת מהודקת חוצצת ולא מפליג מידי, ומיהו אפשר דבדיעבד ושימשה יש להקל בזה.
- **כתב שיבת ציון** דאשה שיש לה כאב עיניים וצוה עליה רופא מומחה שלא יבואו מים כלל על עיניה אפילו מחוץ לעיניים פן תאבד מאור עיניה (ואין לה תקנה שתשים אגד רפוי על עיניה בעת הטבילה בגלל שאפילו מי שסובר בשירים ונזמים דלא גזרינן אטו אינו רפוי (דלא כרמ"א סעיף א) היינו דשם ליכא תועלת והנאה לאשה אם טובלת במהודקין משא"כ בנדון דידן שעיקר פעולת האגד להגן שלא יבואו מים על העיניים יש לחוש שתהדק מפני הפחד) – דתקנתה שתרד עם אשה אחרת למקוה ואותה אשה תדיח ידה במי המקוה שתהיינה טופח ע"מ להטפוח ותכסה עיני האשה הזאת ברפיון קצת ותטבול, וכמ"ש לקמן סעיף כח, ואותה אשה בעצמה אינה יכולה לכסות עיניה לבד דהטבילה צריכה להיות כמו שהיא הולכת וכמש"ל סל"ה. וע"פ זה פסק **בדרכי טהרה** דאשה שאינה יכולה להסיר את הטבעת מאצבעה בשום אופן, אין לה לדחות את טבילתה משום כך, אלא תכניס את ידה למי המקוה לפני טבילתה ותסובב את הטבעת על האצבע בתוך המים באופן שיכנסו מי המקוה מתחת לטבעת ואח"כ תטבול.

דין בית הסתרים

משנה מקוואות – בית הסתרים, בית הקמטים - אינן צריכין שיבואו בהן מים.

נדה סו: – אמר רבא: לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים... נהי דביאת מים לא בעינן מקום הראוי לביאת מים בעינן.

קידושין כה., נדה סו: – מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת.

תוקף חיוב "מקום הראוי לביאת מים בעינן":

תוס' (מנחות יח): – מדאורייתא.

ריטב"א – מדרבנן.

קולא ראשונה:

כתב הראב"ד גבי עובדא דשפחת בית רבי: מהא שמעינן שאם לא הדיחה בית הקמטים ובית הסתרים שלה ונמצא בה דבר חוצץ שלא עלתה לה טבילה, אבל אם לא נמצא עליה **דבר חוצץ אע"פ שלא בדקה קודם הטבילה עלתה לה טבילה**, ואינו דומה לבדיקת הגוף ולחפיפת הראש (דהא שפחתו של רבי לא בדקה את שיניה קודם טבילה ואפ"ה טעמא דנמצא עצם בין שיניה הצריכה טבילה אחרת הא לאו הכי לא). **וכ"פ שו"ע כה**

קולא שניה:

ראב"ד: היכא דלא בדקה קודם טבילה בין שיניה ולא בית הסתרים שלה ואחר טבילה נמי לא בדקה עד שאכלה או שנתעסקה בכתמים ובתבשילים ואח"כ בדקה ומצאה עצם או דבר חוצץ בין סתריה – מסתברא דכה"ג לקולא תלינן בהו ואמרינן דבתר טבילה עיילי בה הואיל ואין צריכין שיבוא בהן מים. **וכ"פ שו"ע כו**

הרוקח: בזה הוי כבדיקת הגוף ולא עלתה לה טבילה. **וכ"פ הש"ך דיש להחמיר**

הטעם לקולא בבית הסתרים:

עטרת זהב ומעדני מלך כתבו (לענין הקולא הראשונה) דכיון דבבית הסתרים יש מקום להשאר שם ולהתדבק בבית קמטיה אמרינן ודאי לא היה שם דא"כ למה יפול אחר הטבילה.

ט"ז כתב דכיון שהוא נסתר אין דרך לבוא שם דבר חוצץ, משום הכי אין בזה חשש.

ש"ך: מספיק הטעם דמשמע בראב"ד (בקולא השניה), דבבדיקת הגוף וחפיפת הראש בעינן ביאת מים ותלינן לחומרא אבל הכא לא בעינן ביאת מים אלא ראוי לביאת מים לכן תלינן לקולא [סד"ט]: ואמנם לשיטת הריטב"א הנ"ל הטעם פשוט דכיון דא"צ לביאת מים אלא מדרבנן משו"ה תלינן לקולא, ולשיטת התוס' דס"ל דמדאורייתא בעינן ראוי לביאת מים צריך לומר הטעם כיון דהתורה הקילה בבית הסתרים דלא בעי ביאת מים ממש אף חכמים בגזרותיהם הקילו ג"כ דהא מיעוטו ומקפיד אינו חוצץ מן התורה אלא מדרבנן].

אחיזה באדם הטובל

משנה מקוואות

האוחז באדם ובכלים והטבילן - טמאין, (דלא באו מיס למקום אחיותו) ואם הדיח את ידו במים - טהורין. (לפי שהמים שעל ידיו מתחברים למי המקוה ואין כאן חציצה) ר"ש אומר: ירפה כדי שיבואו בהם המים. הלכה כת"ק

ביאור המשנה:

רמב"ם, רמב"ן, רא"ה: ר"ש קאי על הרישא דדברי ת"ק בלא הדיח את ידו, ובא להקל על דברי ת"ק דאף אם לא הדיח ידו אם רפוי מותר, ונוצא דת"ק סובר דאם לא הדיח ידו אף ברפוי אסור והטעם גזירה שמא לא ירפה, ואם הדיח ידו מותר.

וכ"פ ב"ח

רשב"א, בה"ג, טור: ר"ש קאי על הסיפא דדברי ת"ק בהדיח את ידו ובא להחמיר על דברי ת"ק דאף אם הדיח ידו רק ברפוי מותר, אבל לת"ק בהדיח את ידו מותר אף במהודק, וסובר הרשב"א ועוד דכ"ש דברפוי אע"פ שלא הדיח דמותר.³

וכ"פ שו"ע כח וט"ז

שו"ע כח:

לא תאחוז בה חברתה בידיה בשעת טבילה, אלא אם כן רפתה ידה כדי שיבואו המים במקום אחיזת ידיה, ואם הדיחה ידה במים תחלה – שרי, שמשקה טופח שעל ידיה חבור למי המקוה.

לגבי ההיתר של הדחת ידיה:

- דרישה, ט"ז: ההיתר הוא אף לכתחילה.
- ש"ך: ההיתר הוא רק בדיעבד. [והוסיף הש"ך שאשה שאינה יכולה לעמוד על רגליה, יש לטובלה ע"י שתאחזנה שתי נשים בזרועותיה וידיהו ידיהם תחילה במים עד שיהא טופח על מנת להטפיה, דכיון דאי אפשר בענין אחר בזה מותר לכתחילה]
- רמ"א (סימן קכ), ש"ך: צריך שתדיח ידיה תחילה דוקא במי המקוה ולא במים תלושים. ט"ז: יכולה להדיח ידיה אפילו במים תלושים.
- רמב"ם, רמב"ן: אפילו אם אוחזו בכוח אין חוצץ. רשב"א, מרדכי⁴: מ"מ לא ידחוק הרבה אלא יאחזנו כדרך כל אדם ולא חיישינן שיאחז בכוח. וכ"פ ט"ז

³ והביא הרשב"א ראייה לדבריו דבעלמא לא מצאנו שגזרו רפוי אטו שאינו רפוי כגון בטבעות (סעיף כג) וכו', וצ"ל לשיטת הרמב"ם (וכ"כ הרא"ה והב"ח) דהכא שאני דמתוך שהוא בהול ומתפחד פן ישמט מידיהו הוא דחוק את ידיו עליו שלא במתכוין.

⁴ רעק"א כתב שכך גם שיטת הרמב"ם והרמב"ן.

טבילה על גבי כלים בתוך המקוה

נדה סו:

אמר רבא: אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול. סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות (שדרך מרחצאות לישיב ע"ג אצטבאות של אדמה דדמי לכלי חרס ואתי למימר טבילה עולה בהן) הא על גבי סילתא (בקעת עבה) שפיר דמי. א"ל רב חנן מנהרדעא התם טעמא מאי משום דבעית סילתא נמי בעיתא (שלא תפול ולא טבלה שפיר).

משנה מקוואות

מעין שהעבירו ע"ג כלים או ע"ג ספסל: רבי יהודה אומר: הרי הוא כמו שהיה. רבי יוסי אומר: הרי הוא כמקוה, ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל.

ראב"ד, רשב"א ועוד

- שני הטעמים קיימים, גם הטעם דגזירת מרחצאות וגם הטעם דבעיתא, והראיה מהמשנה הנ"ל "ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל", דליכא למימר דטעמא משום דבעיתא דהא לאו באדם עסקינן אלא בכלים.
- כל הדין דגזירת מרחצאות הוא רק בכלים המקבלים טומאה (מגבן או מדרס), והראיה היא מהמשנה הנ"ל דקתני דוקא ספסל אלמא דוקא כל שהוא ראוי למדרס כספסל וכן שאר כלים שמקבלים טומאה.⁵
- כל שאסור מטעם גזירת מרחצאות (כגון: כלי עץ שמקבל טומאה) אסור אפילו בדיעבד, וכל שאסור מטעם ביעתא (כגון: גב כלי חרס שאינו מקבל טומאה או ע"ג חתיכת עץ) אסור רק לכתחילה ומותר בדיעבד.⁶

רא"ש⁷

- הטעם דבעיתא הוא הטעם היחידי (והטעם של גזירת מרחצאות נדחה, וכך גם סובר הרמב"ם). והמשנה דהעבירו ע"ג כלים וע"ג ספסל מיירי שהעביר כל המים ע"ג אחורי הכלים או הספסל ומשו"ה אפילו בדיעבד פסולה אבל היכא דלא העביר כל המים אלא

⁵ ערוה"ש הקשה דאינו מובן שהרי בטבילה בתוך הכלים ממש אין חילוק בין כלי המקבל טומאה לשאינו מקבל טומאה וא"כ מדוע יש חילוק על גבי הכלי, ותירץ דכיון דעל גבי הכלי אין איסור כלל רק מפני טעות ההמון (שיסברו שכמו שמותר לטבול על גבי כלי אף שמקבל טומאה כמו כן מותר בתוך הכלי וזהו שקראו גזירת מרחצאות שיאמרו שמותר לטבול בהן) ולכן בדבר המקבל טומאה יטעו שיאמרו הלא אנו עומדין על דבר המקבל טומאה מגבו או מדרס ועכ"ז מותר א"כ אין הפרש בין מגבו ומתוכו אבל על דבר שאינו מקבל טומאה לא יטעו.

⁶ וכתב הט"ז דטעם החילוק הוא, דבגזירת מרחצאות הרואה יטעה לומר שיש היתר לטבול במרחץ וע"כ אסרו אפילו בדיעבד, משא"כ לטעם דביעתותא הכל יודעים שצריכה לטבול שפיר אלא שיש לחוש לשוגג שמא תפחד ולא תטבול שפיר וע"כ בזה לא אסרו בדיעבד.

⁷ כך שיטת הרא"ש לפי מה דמשמע מהטור ולפי המסקנה בב"י, אך בב"י בהו"א הביא פירוש אחר בדעת הרא"ש דטעם המשנה דספסל הוא משום גזירה דאוסרים גב הכלי אטו תוך הכלי, וגזירה זו שייכת בכל הכלים (אף אלו דאינם מקבלים טומאה) ואסור אפילו בדיעבד ולא עלתה לה טבילה, ודברי רבא נאמרו בכלי מנוקב ומשום ביעתא.

מקצת המים עוברים עליהם או שהם מונחים בתוך המים והם מוקפים מים מכל צד פשיטא שמטבילין על גבן היכא דליכא הטעם דביעותא.

- גזירת ביעותא היא בכל הכלים בשוה וע"כ אין חילוק בין הכלים.
- יוצא מהנ"ל שבכל הכלים שיש הטעם של ביעותא אסור רק לכתחילה ומותר בדיעבד ועלתה לה טבילה.

רבינו שמשון

- טעם דרבא בהו"א דהוא מטעם דגזירת מרחצאות ודר' יוסי דספסל כנ"ל הוא דחיישינן דילמא אתי בכלים לידי תקלה דפעמים שקובעים אותם במקום מוצא המים ואין שם כשפפורת הנוד ונמצאו כל המים העוברים על גביו פסולים, וע"כ כ"ז בכלים קבועים שהמעין עובר עליהם אבל בכלים תלושים לא שייך החשש הנ"ל ומותר לטבול עליהם ואפילו בתוכם. [וא"כ לדעת רבינו שמשון לאו דוקא על אחורי הכלי אלא אף בתוך הכלי]

שו"ע לא פסק כראב"ד ורשב"א וכ"פ הש"ך

- לא תעמוד על גבי כלי עץ שמקבלין טומאה מגבן... ולא על שום כלי הראוי למדרס וטבול משום גזירת מרחצאות של כלים. עברה וטבלה לא עלתה לה טבילה...
 - וכן לא תעמוד על גבי כלי חרס ולא על גבי בקעת וטבול ואע"פ שאין כלי חרס מטמא מגבו ולא ראוי למדרס חשש חכמים הוא שמא תפחד שלא תפול ולא תטבול כראוי. עברה וטבלה על גבי אלו עלתה לה טבילה. (הב"ח סובר שלא עלתה טבילה ודחה הש"ך את דבריו)

ט"ז: לפי המנהג (דלהלן, לגבי מקוה שיש בו שליבות של עץ) הלכה כרבינו שמשון והרא"ש.

[ולכן חולק על הדין הראשון של השו"ע (על דין גזירת מרחצאות)]

מקוה שיש בו שליבות של עץ:

שו"ע לא פסק כראב"ד ורשב"א ולכן פסק:

אם טבלה על גבי השליבות לא עלתה לה טבילה (כי הם מקבלים טומאת מדרס).

אך כתבו הש"ך והט"ז דהמנהג הוא דמותר.

הש"ך ביאר דהטעם הוא דלמרות שהלכה כראב"ד ורשב"א, המנהג אמת מטעם שאסור רק אם עשו סולם והיה עליו שם כלי ואח"כ קבעוהו במקוה, אבל אם מתחילה חברו במקוה, אין שם כלי עליהם אלא שם בנין, ועוד דאסור רק בנסרים ושליבות העשויים למדרס אבל כשלא נעשו רק לעמוד עליהם במים ולטבול אינם ראויים לטמא מדרס ומותר.

הט"ז ביאר הטעם שבאמת לראב"ד ולרשב"א אסור, אך אנו פוסקים כרבינו שמשון והרא"ש ולשיטתם אין איסור כלל מחמת קבלת טומאה אלא האיסור הוא משום טעמים אחרים שאינם שייכים בנסרים אלו, ובתנאי שיהיו רחבים ארבעה שלא תפחד שמא תפול.

ואילו ע"ג סילון של עץ הקבוע בקרקעית המקוה פסק שו"ע לב שאם אין לו לבזבז מותרת לעמוד עליו ולטבול (גר"א: כיון שלא חזי למדרס). אך הט"ז כתב שמי שפוסל בנסרים (בניגוד אליו) יפסול גם בסילון דהא גם הוא פשוטי כלי עץ.

פתיחת/סגירת הפה והעיניים בזמן הטבילה

שו"ע כז (ע"פ משנה מקוואות)

נתנה שערה בפיה או קרצה שפתותיה או קפצה ידה בענין שלא באו המים בהם - לא עלתה לה טבילה.

פת"ש בשם חמודי דניאל: אבל אם קרצה שיניה לא הוי חציצה.
לח"ש חולק וסובר דהוי חציצה.

שו"ע לח

אינה צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו בה המים ולא תקפוץ אותו יותר מדאי ואם קפצה לא עלתה לה טבילה אלא תשיק שפתותיה זו לזו דיבוק בינוני.

נדה סז.

[אמר רמי בר אבא הני רבדי דכוסילתא עד תלתא יומי לא חייצי מכאן ואילך חייצי. אמר מר עוקבא לפלוף שבעין לח אינו חוצץ יבש חוצץ... אמר שמואל כחול שבתוך העין אינו חוצץ ושעל גבי העין חוצץ...]
א"ר יוחנן פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר - לא עלתה לה טבילה.

האם החציצה היא רק לטהרות או גם לבעלה?

ר"ת, רשב"א, ראב"ד, רמב"ם ועוד גורסים ב-סז. (בהמשך הגמרא) "ולית הלכתא ככל הני שמעתתא" [וי"ג עוד: "דלא איתמר אלא לטהרות"] - נא"כ חציצה זו אינה **אלא לטהרות** אבל לא לבעלה.

רש"י לא גרס זאת - נא"כ החציצה אף לבעלה.

יראים וסמ"ג כתבו דאף לגורסים זאת מ"מ צריך להיזהר **לבעלה לכתחילה**.

שו"ע לט

לא תעצים עיניה ביותר ואל תפתחם ביותר, ואם עשתה כן יש אומרים שלא עלתה לה טבילה.

רש"י

ולסוברים שעלתה לה טבילה, ההבדל בין דין זה לדין של קפצה פיה (ששם לא עלתה לה טבילה - שו"ע לח) הוא שכאשר עצמה עיניה לא מעכבי קמטים כולי האי שיהיו מעכבים מלבוא בהן מים. (ש"ך בשם הר"ן)

דין כוונה בטבילה

חולין לא.-לא.:

אתמר נדה שנאנסה וטבלה אמר רב יהודה אמר רב טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה ור' יוחנן אמר אף לביתה לא טהרה ... היכי דמי נדה שנאנסה וטבלה אילימא דאנסה חבירתה ואטבלה כוונה דחברתה כוונה מעלייתא היא ... א"ר פפא לר' נתן שנפלה מן הגשר ולרבנן שירדה להקר.

רמב"ם, ר"ן: הלכה כרב דלכתחילה צריכה כוונה, ואם טבלה בלא כוונה בדיעבד עלתה לה טבילה.

רשב"א, רוקח: הלכה כר' יוחנן דגם בדיעבד לא עלתה לה טבילה.

שו"ע מח פסק כרמב"ם ור"ן.

[נדה שטבלה בלא כוונה, כגון שנפלה לתוך המים או שירדה להקר, הרי זו מותרת לבעלה]

רמ"א הביא את שיטת הרשב"א ופסק דיש להחמיר לכתחילה (דאם אפשר תחזור ותטבול בכוונה - ש"ך: אך ללא ברכה).

• ש"ך, ט"ז: אם אנסה חברתה אותה וטבלה - הוה טבילה לדברי הכל, כי כוונת חברתה הוי שפיר כוונה.

• פת"ש בשם חמודי דניאל: אם היה בעלה חולה וספרה ז"נ וטבלה בכדי שתוכל ליגע בו ולא כיונה לתשמיש, נראה דאותה טבילה מהני אף לתשמיש.

דינים נוספים

שו"ע כא : צפורן המדולדלת שפירשה, מייעוטא – חוצצת, רובא – אינה חוצצת.

בב"י הוקשה לו מ"ט יש חציצה במיעוט יותר מברוב, ומתוך כך נדחק לפרש דמיירי שיש איזה דבר חציצה על אותו המדולדל. אך ש"ך וט"ז ודרכ"מ כתבו דהצפורן עצמה שפירשה מייעוטה חוצצת (ט"ז : דמקום הסדק צר ואין המים יכולים לבוא).

הש"ך נטה לומר דלדין דנוהגים להצריכה טבילה שניה אם לא חתכה הצפורן, ה"ה הכא אף בפירשה רובה.

שו"ע כב : אבר ובשר המדולדלים – חוצצים.

ט"ז : אפילו בנפרץ רובו, כיון דאין דרך להניחו כך שהוא תלוי ועומד דכואב לה הרבה, אלא מחזיקו תמיד אל הגוף, וא"כ אינו ראוי לביאת מים.

רמ"א : אבל יבלת או יתרת ואינן מדולדלין – אינן חוצצין.

נדה סו--:סז. – אשה לא תטבול בנמל [אע"ג דהשתא ליכא אימר ברדיוני נפל – גירסת רש"י]

פירש רש"י : נמל - מקום שהספינות נקבעות שמעלות טיט וחוצץ, ולא תטבול שם שמא שכשכשכה רגליה במים בצאתה נפל הטיט מעליה.

שו"ע לג : לא תטבול במקום שיש בקרקעיתו טיט משום חציצה אא"כ תתן עליו זמורות וכיוצא"ב דבר שאינו מקבל טומאה, ואם טבלה י"א שלא עלתה לה טבילה.

ר"ת ור"ח לא גרסו "אע"ג דהשתא וכו'" בדין זה, אלא גבי נתנה תבשיל לבנה, ופירשו דלא תטבול בנהר מפני שרוב בני"א מצויים שם והיא בושה וממהרת לטבול ואינה מדקדקת בטבילתה – ולפ"ז בדיעבד עלתה לה טבילה.

שו"ע לד : לא תטבול במקום שיש חשש שיראוה בני אדם מפני שמתוך כך ממהרת לטבול ואינה מדקדקת בטבילה, ומיהו בדיעבד עלתה לה טבילה.

שו"ע כד : צריכה לחצות שיניה... (דמקום הראוי לביאת מים בעינן)

ב"ח : עצה טובה (ולא חוב). **ש"ך :** חוב הוא לה.

כדאי לראות גם : שו"ע סעיפים ב-ו, י, יב-טו, כד, כט-ל, לה-לו, מ-מח. ש"ך ס"ק טו, ש"ך ס"ק לט + סד"ט, ש"ך ס"ק מט, ט"ז ס"ק לח + נקה"כ. פת"ש ס"ק ד, סד"ט ס"ק ו.